

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่ โดยการศึกษาในพื้นที่บ้านราษฎร์ภักดี (เชิงเม้ง) หมู่ที่ 10 ตำบลดับเต่า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ภายหลังจากมีการสร้างถนนสายใหม่ตัดผ่านชุมชน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเอง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสังเกต การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่มย่อย โดยมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ตัวผู้วิจัยเอง แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูปและเทปบันทึกเสียง แหล่งข้อมูลที่ศึกษาหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อาวุโส หรือผู้รู้ของชุมชน ผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่ใช่ทางการ ผู้ประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ ในชุมชน เด็กและวัยรุ่น บุคคลภายนอก รวมถึงเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบงานพัฒนาในหมู่บ้าน เมื่อเก็บข้อมูลได้ในแต่ละครั้งก็จะทำการตรวจสอบข้อมูลไปด้วยพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ และนำเสนอโดยการบรรยายและอภิปรายปรากฏการณ์ ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

ลักษณะทางกายภาพของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหลายอย่าง อันเป็นผลมาจากการสร้างถนนสายใหม่ เริ่มจากการขยายพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชน เนื่องจากพื้นที่ปลูกบ้านของชุมชน ส่วนหนึ่งถูกนำไปใช้ในการสร้างถนน ชุมชนจึงจำเป็นต้องหาพื้นที่ใหม่มาทดแทนพื้นที่เดิมที่ถูกใช้ไป และการที่ถนนลาดยางสร้างเสร็จได้ทำให้พื้นที่ที่อยู่ริมถนนมีราคามากขึ้น จึงทำให้ชาวบ้านมาจับจองและใช้ประโยชน์ในพื้นที่เหล่านี้ จนทำให้พื้นที่ที่อยู่ริมถนนไม่มีพื้นที่ว่างอีก อันเป็นเหตุให้สภาพหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป

ในขณะที่เดียวกัน การสร้างถนนสายใหม่ได้ทำให้ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทาง ทั้งในเรื่องการใช้เส้นทาง วิธีการเดินทาง และช่วงเวลาที่ใช้ กล่าวคือ จากที่เคยนิยมใช้เส้นทางลัดบนภูเขา โดยมีม้าและลา และการเดินเท้าเป็นพาหนะในการเดินทาง ก็เปลี่ยนมานิยมใช้เส้นทางถนนในการเดินทางแทน เพราะถนนสภาพดี เดินทางสะดวก อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงที่ชาวบ้านหันมาใช้รถเป็นพาหนะในการเดินทาง ยังทำให้สามารถเดินทางได้เร็วขึ้น และยังใช้

เส้นทางได้ตลอดทั้งปี โดยไม่ต้องเจอกับปัญหาถนนเป็นโคลนเหมือนดังแต่ก่อน ตลอดจนการติดต่อค้าขายกับคนภายนอกได้ทำให้มีการใช้เส้นทางถนนสายนี้อยู่ตลอดเวลา

เมื่อชุมชนมีโอกาสเปิดตัวเองสู่โลกภายนอกมากขึ้น จึงเกิดการรับเอาอิทธิพลของรูปแบบการดำเนินชีวิตและรูปแบบของวัฒนธรรมของภายนอกเข้ามา ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา และลักษณะบ้านเรือน ที่เคยขรุขระไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวม้ง ก็เปลี่ยนรูปแบบมาเป็นแบบของคนพื้นล่างมากขึ้น

ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากที่เคยผลิตเพื่อการยังชีพมามุ่งเน้นการผลิตเพื่อการจำหน่ายเป็นหลัก ทำให้บางครัวเรือนมีผลผลิตเพื่อการบริโภคไม่เพียงพอจึงต้องซื้อสินค้าจากพ่อค้าภายนอกทำให้เกิดแบบแผนการตลาดที่ต่างไปจากเดิม เพราะชาวบ้านเกิดความสัมพันธ์กับพ่อค้าหรือนักธุรกิจจากภายนอกอย่างเหนียวแน่นในลักษณะของการพึ่งพากัน อีกทั้งการแข่งขันการตลาดที่เริ่มสูงขึ้น ทำให้มีการใช้ระบบสินเชื่อ ซึ่งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีกำลังซื้อขายมากขึ้น เมื่อชาวบ้านมีกำลังซื้อมาก เป็นผลให้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้นตามมา ทั้งพาหนะและเครื่องใช้ต่าง ๆ โดยเฉพาะเครื่องใช้ไฟฟ้าที่ชาวบ้านเริ่มมีใช้ภายหลังจากมีการสร้างถนน เพราะการสร้างถนนใหม่ได้ทำให้มีการเดินสายไฟฟ้าเข้าสู่ชุมชน ซึ่งเป็นลักษณะของการกระจายสาธาณูปโภคของรัฐเข้าสู่ชุมชนอีกทางหนึ่งนั่นเอง

นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้ว การสร้างถนนสายใหม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคม นั่นคือวิถีชีวิตของชาวบ้านที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยมีความซับซ้อนมากขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะของอาชีพ จากชาวไร่ที่ผลิตเพื่อบริโภคมาเป็นชาวไร่ที่ผลิตเพื่อการค้า หลายคนก็หันมาประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้างแรงงาน ซึ่งวิถีชีวิตก็ย่อมจะแตกต่างไปจากเดิมแน่นอน เมื่อชาวบ้านใส่ใจกับการหารายได้มากกว่าแต่ก่อนทำให้การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชนเริ่มลดน้อยลงบ้าง แต่ก็ไม่มากนักเพราะความที่ส่วนใหญ่ชาวบ้านมีความเกี่ยวดองกันทางสายเลือด อีกทั้งการรับรู้ถึงความ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงมีอยู่อย่างเหนียวแน่น

ในเรื่องของสาธารณสุขนั้น ชาวบ้านมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น เพราะเมื่อเจ็บป่วยก็ได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้องจากสถานพยาบาลของรัฐ อีกทั้งยังได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานสาธารณสุขที่เข้ามาในหมู่บ้านบ่อยขึ้น ประกอบกับชาวบ้านต้องติดต่อกับคนภายนอกอยู่เสมอ จึงมีการดูแลรักษาความสะอาดของร่างกายมากกว่าแต่ก่อน

ในด้านการศึกษาก็มีความสำคัญกับชุมชนมากขึ้น เพราะชาวบ้านได้ติดต่อกับโลกภายนอกทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษา ประกอบกับการเดินทางที่

สะดวกทำให้เด็กในชุมชนมีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษามากขึ้น ด้วยความต้องการที่จะเห็นลูกหลานของพวกเขาได้เติบโตเป็นคนที่มีคุณภาพในอนาคต

ส่วนการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังจากมีการสร้างถนนตัดผ่านชุมชนนั้นจะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะของการมองว่าที่ดินที่อยู่ริมถนนมีราคามากขึ้น และใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหล่านั้ให้คุ่มค่าที่สุด ดังจะเห็นได้จากการที่พื้นที่ริมถนนก่อนนั้นเคยเป็นพื้นที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์อะไรก็จะมีมีการเช่าที่เพื่อตั้งร้านขายของ ในขณะที่บางครัวเรือนมีบ้านอยู่ริมถนนอยู่แล้ว จะปรับเปลี่ยนตัวบ้านให้เป็นร้านขายของเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีการสร้างบ้านใหม่บนพื้นที่ริมถนนต่อออกไป ทางทิศตะวันตกและทิศตะวันออกของหมู่บ้าน อันเป็นผลให้ขนาดของหมู่บ้านขยายใหญ่ขึ้น

นอกจากการขยายขนาดของหมู่บ้านแล้ว พื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านก็ขยายออกไปเป็นบริเวณกว้าง เนื่องจากถนนทำให้ชาวบ้านมีโอกาสสัมผัสกับความเจริญทางด้านวัตถุของภายนอก และรับเอาความเจริญเหล่านั้นเข้าสู่ชุมชน เป็นผลให้แต่ละครัวเรือนมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นจากแต่เดิมมาก เมื่ออาชีพหลักคือการทำไร่ ชาวบ้านจึงต้องขยายพื้นที่ไร่ของตน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้นเพื่อการจำหน่าย ในขณะที่ถนนยังช่วยให้ชาวบ้านเข้าถึงพื้นที่ป่าที่อยู่ห่างไกลจากชุมชนได้มากขึ้น ด้วยการเดินทางที่สะดวกและรวดเร็ว ทำให้พื้นที่ป่าหลายแห่งกลายเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้าน และการที่ชาวบ้านได้มีโอกาสเห็นการผลิตของภายนอกทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการใช้พื้นที่ทางการเกษตรให้ยาวนานขึ้น ทั้งในเรื่องการเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรจากไร่เลื่อนลอยมาเป็นไร่หมุนเวียน รวมถึงการเปลี่ยนชนิดของพืชที่ปลูกจากที่เคยปลูกเชิงกันมาก ก็หันมาปลูกกะหล่ำแทน เพราะสามารถใช้พื้นที่ได้นานขึ้น ตลอดจนมีการปลูกไม้ผลยืนต้นที่ทำให้สามารถใช้พื้นที่ได้ถาวรตลอดไป

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ชาวม้งที่อาศัยอยู่ในบ้านราษฎร์ภักดีรายงานว่า ปัจจุบันไม่ได้รุกกล้าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติมากนัก อีกทั้งไม่ได้ยินยอมให้คนจากภายนอกมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านด้วย แต่จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากภายหลังการสร้างถนนเสร็จเมื่อปี พ.ศ. 2540 ดังจะเห็นได้จากจำนวนประชากร 1,580 คน ในปี พ.ศ. 2539 เป็น 1,991 คน ในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเพิ่มขึ้นถึง 411 คน หรือร้อยละ 26 นั้น พอจะคาดการณ์ได้ว่านอกจากจะเพิ่มขึ้นจากการเกิดของเด็กในหมู่บ้านแล้ว ยังอาจเพิ่มขึ้นเพราะมีการอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพราะมีการปลูกบ้านและขยายพื้นที่การเกษตรออกไปตามแนวถนนของหมู่บ้านเป็นบริเวณกว้าง

แต่ไม่ว่าจะเป็นการขยายพื้นที่อยู่อาศัย หรือพื้นที่ทำการเกษตรต่างก็ส่งผลกระทบต่อปริมาณทรัพยากรป่าไม้ ทั้งพื้นที่ป่าในหมู่บ้านและรอบ ๆ หมู่บ้าน ที่ลดปริมาณลงเรื่อย ๆ ในขณะที่พื้นที่ป่าเหล่านั้น เป็นพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร การทำลายพื้นที่ป่า

ข้างต้น อาจจะส่งผลกระทบต่อแหล่งต้นน้ำลำธารของชุมชน รวมถึงสถานะของการขาดแคลนน้ำ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ถ้าชุมชนไม่เร่งช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่ ได้มุ่งทำการศึกษาในประเด็นของการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ และการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่ ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพนั้นโดยรวมแล้วมีปรากฏการณ์ที่ไม่ต่างกับชุมชนอื่นที่มีสภาพการณ์เดียวกัน เนื่องจากการสร้างถนนเป็นความพยายามของรัฐที่จะเร่งให้ชุมชนได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น เมื่อสร้างถนนก็จะมีการกระจายสาธารณูปโภค และการตั้งหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบงานพัฒนาในชุมชน การคมนาคมที่สะดวกทำให้มีการติดต่อสื่อสารที่เข้มข้น ส่งผลให้เกิดการหลั่งไหลของเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชน และยังเกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองสู่ชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นผลให้ชุมชนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตน มีการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจจากที่เคยผลิตเพื่อการยังชีพ โดยการพึ่งพาตนเองและการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ เปลี่ยนมาเป็นการผลิตเพื่อการค้า ที่ต้องพึ่งพาระบบตลาดและทุนจากภายนอก ชุมชนขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง เกิดระบบความสัมพันธ์กับภายนอกเป็นเชิงธุรกิจ ในขณะที่ระบบความสัมพันธ์ภายในยังคงรักษาความสัมพันธ์แนวราบเอาไว้และยังใช้ฐานระบบคุณค่าในการรวมกลุ่มแบบดั้งเดิม นั่นคือ ความสัมพันธ์ของเครือญาติ ความเป็นชนเผ่า และความเป็นพี่น้องในการยึดความสัมพันธ์อันดี ตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนยังได้แสดงถึงความสัมพันธ์ของ 3 องค์ประกอบ อันได้แก่ ระบบการผลิต ความเชื่อ และความสัมพันธ์ของชุมชน ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ต่างก็เชื่อมโยงถึงกัน ถ้าองค์ประกอบหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปก็จะทำให้องค์ประกอบอื่นเปลี่ยนแปลงไปด้วย และสามารถนำมาอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ว่า การที่ชุมชนเปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากที่เคยผลิตเพื่อการยังชีพเปลี่ยนมาผลิตเพื่อการค้า เป็นผลให้คนในชุมชนใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำงาน ในขณะที่เวลาที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์กันก็ลดน้อยลง รูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ความสามารถในการพึ่งพาตนเองก็น้อยลง ถึงแม้ชุมชนจะยังคงพึ่งพาธรรมชาติในการดำรงชีวิต แต่ความเคารพต่อธรรมชาติและ การพึ่งพาสังคคีลิต์ที่กลับลดน้อยลง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อของชุมชนที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป และการพึ่งพาสังคคีลิต์ที่น้อยลงนี้เองที่ทำให้การยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในชุมชนไม่เหนียวแน่นเหมือนดังแต่ก่อน ซึ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลงไปด้วย จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นถึง

ความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของทั้ง 3 องค์ประกอบที่เป็นส่วนสำคัญที่บ่งชี้ให้ทราบว่าได้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นแล้วในชุมชน

จากการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของชุมชน สาเหตุหนึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากคนในชุมชนเกิดกระบวนการยอมรับที่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ตามแนวคิดทฤษฎีการรับสิ่งใหม่ (Innovation Theory) ดังที่ Roger (1968) ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับสิ่งใหม่ 5 ขั้นตอน ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 แล้วนั้น สามารถอธิบายถึงปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มจากขั้นของการรับข่าวสาร ซึ่งเป็นขั้นที่ชาวม้งได้ทราบว่า มีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้น โดยแหล่งข่าวที่ได้อาจได้มาจากการบอกเล่าของคนใกล้ชิดที่ได้เข้าไปในเมือง หรือจากการที่ตนเองได้มีโอกาสเข้าไปในเมือง รวมถึงทราบจากสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้รู้ถึงความเจริญของคนพื้นล่าง จึงเกิดขึ้นของความสนใจในสิ่งเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย ภาษา ลักษณะบ้านเรือน และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แล้วจึงทำการศึกษาในรายละเอียดเพื่อนำไปสู่ขั้นของการประเมินผลและพิจารณาถึงการปฏิบัติ เมื่อชาวบ้านประเมินผลได้ว่าถ้าตนเลียนแบบคนพื้นล่าง ทั้งการแต่งกาย การใช้ภาษา การสร้างบ้านเรือนให้ทันสมัยขึ้น ตลอดจนเสาะหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ เป็นต้น มาใช้ จะทำให้ชาวม้งไม่เป็นที่ดูถูกของคนพื้นล่าง อีกทั้งการติดต่อค้าขายก็จะดำเนินไปด้วยความสะดวก ซึ่งจะเป็นผลดีต่อชุมชนเอง ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่ขั้นของการทดลอง โดยการปรับเปลี่ยนตนเองให้เหมือนกับคนพื้นล่างมากขึ้น และผลที่ได้รับก็เป็นจริงดังที่ได้ประเมินไว้ จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพในชุมชนตามมา

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในหลาย ๆ อย่าง และการเปลี่ยนแปลงบางอย่างได้แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังคงดำรงไว้ซึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวคือ การมีถนนสายใหม่ตัดผ่านชุมชนทำให้ชุมชนมีการขยายพื้นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำการเกษตร และการขยายพื้นที่ดังกล่าวได้ทำให้พื้นที่ป่าถูกทำลายไปโดยเฉพาะพื้นที่ป่ารอบ ๆ หมู่บ้าน เมื่อป่าไม้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมากและส่งผลกระทบต่อความสมดุลของระบบนิเวศ ชุมชนจึงร่วมกันวางแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ เพื่อป้องกันภาวะวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งผลจากการวางแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดและควบคุมระบบการผลิตของชุมชน โดยการจัดการการใช้ประโยชน์ที่ดิน ด้วยการเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรจากไร่เลื่อนลอยมาเป็นไร่หมุนเวียน มีการปลูกพืชที่ทำให้ดินเสื่อมสภาพช้ามากกว่าปลูกพืชที่ทำให้ดินเสื่อมสภาพเร็ว และหันมาปลูกไม้ผลแทนการปลูกพืชไร่ จากระบบการผลิตของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ สอดคล้องกับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่กรมป่าไม้ได้กำหนดหลักการไว้คือ การใช้

ทรัพยากรธรรมชาติให้นานที่สุดและเป็นประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้จะช่วยทำให้ลดการแสวงหาทรัพยากร(พื้นที่เพาะปลูก) ลดการทำลายสิ่งแวดล้อม(ป่าไม้) และไม่ให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติ(ดิน) มาใช้รวดเร็วเกินไปนั่นเอง

นอกจากนั้นแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนยังเกิดขึ้นจากการตระหนักถึงความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมในชุมชน เพราะคนในชุมชนต่างแสหาพื้นที่ทำการเกษตรด้วยการบุกเบิกพื้นที่ป่าอยู่เรื่อยไป เมื่อการบุกเบิกพื้นที่ป่าได้ขยายออกไปเป็นบริเวณกว้าง คนในชุมชนจึงเกรงว่าต่อไปจะไม่มีพื้นที่ป่าไม้หลงเหลือไว้ให้ลูกหลาน อีกทั้งการใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่มากจนเกินไปจะทำให้เกิดภาวะขาดแคลนพื้นที่ทำการเกษตรที่อุดมสมบูรณ์ได้ในอนาคต ด้วยเหตุนี้ชุมชนจึงได้วางแนวทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ตั้งอยู่บนหลักการตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในด้านของการให้ความสำคัญสูงสุดแก่ค่าของสิ่งแวดล้อม ด้วยการตระหนักได้ว่าทรัพยากรธรรมชาติถ้าใช้ไปอย่างสิ้นเปลืองก็จะหมดลงได้สักวัน ดังนั้นชุมชนจึงได้เปลี่ยนวิธีทำการเกษตร จากการทำไร่เลื่อนลอยมาเป็น ไร่หมุนเวียนและหันมาปลูกไม้ผลมากขึ้น เพื่อจะสามารถใช้พื้นที่ได้นานและลดการบุกเบิกพื้นที่ป่า อีกทั้งการวางแผนพิทักษ์รักษาพื้นที่ป่าชุมชนที่ห้ามใครบุกรุกนั้น ยังเป็นลักษณะของการขยายมิติเวลาไปสู่อนาคตที่ต้องการอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้ให้คงอยู่อีก 5 ปี 10 ปี หรือยาวไกลกว่านั้น และด้วยหลักของความยุติธรรมที่จะส่งมอบมรดกทางสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ (พื้นที่ป่าไม้อุทิศที่อุดมสมบูรณ์และพื้นที่ป่าบางส่วนที่เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร) ไปสู่ชนชาวเมืองรุ่นหลังที่ต้องเติบโตขึ้น และยังคงใช้ทรัพยากรเหล่านี้เช่นเดียวกันกับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้ใช้ จึงนำไปสู่ความพยายามที่จะรักษาป่าชุมชนและมีการจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่จะส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด เพื่อจะได้ส่งมอบทรัพยากรเหล่านี้ในปริมาณและคุณภาพที่ไม่ค่อยไปกว่ายุคปัจจุบันนี้เลย

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ สามารถนำแนวคิดทฤษฎีการรับสิ่งใหม่ (Innovation Theory) ของ Roger (1968) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการยอมรับสิ่งใหม่ 5 ขั้นตอน มาอธิบายได้ โดยจะยกตัวอย่างของปรากฏการณ์การเปลี่ยนการผลิตจากการปลูกพืชไร่มาปลูกไม้ผลได้ว่า เมื่อเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการปลูกไม้ผล โดยแหล่งข่าวที่ได้อาจจะมาจากการที่เกษตรกรเห็นการผลิตของเกษตรกรพื้นที่ต่างที่เน้นการปลูกไม้ผล รวมถึงมีพ่อค้าจากภายนอกเข้ามาชักชวนให้ปลูกไม้ผล จึงทำให้เกษตรกรในชุมชนเกิดความสนใจและศึกษาในรายละเอียดของผลดีและผลเสียที่ได้จากการปลูกไม้ผล จากนั้นจึงทำการประเมินผลได้ว่าการปลูกไม้ผลแม้จะใช้เวลานาน แต่ถ้ามีผลผลิตและทำการจำหน่ายแล้วจะได้รับผลตอบแทนที่สูง อีกทั้งยังสามารถใช้พื้นที่ได้อย่างถาวร และยังมีพ่อค้าให้ความสนับสนุนในเรื่องของกล้าพันธุ์ และดูแลระบบตลาดให้ ซึ่งเป็นผลดีต่อเกษตรกรจึงทำให้เกษตรกรเริ่มหันมาปลูกไม้ผลกันมากขึ้น ทั้งนี้

แต่ก่อนก็มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเข้ามาส่งเสริมเช่นกันแต่ก็ไม่ได้ทำให้เกษตรกรในชุมชนเกิดการยอมรับ แต่ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้เกิดขึ้นได้ก็เนื่องจากมีปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรเกิดการยอมรับ ซึ่งมีอยู่หลายประการด้วยกัน ประการแรกเป็นปัจจัยความต้องการในการเปลี่ยนแปลงของเกษตรกรเองที่ต้องการรายได้ที่เพิ่มขึ้น เมื่อตระหนักได้ว่าการปลูกไม้ผลจะนำมาซึ่งค่าตอบแทนที่สูง ทำให้เกษตรกรได้รับความพึงพอใจอย่างสูงจากผลของการเปลี่ยนแปลง (ปัจจัยการได้รับความพึงพอใจ) และที่สำคัญเกษตรกรได้เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรพื้นล่างว่าพวกเขาได้รับค่าตอบแทนที่สูงจริง (ปัจจัยการสาธิตผลประโยชน์) รวมถึงการปลูกไม้ผลยังเป็นการใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่ถาวร สอดคล้องกับแนวทางของชุมชนที่ต้องการลดการแสวงหาพื้นที่เพาะปลูกใหม่ (ปัจจัยเข้ากันได้กับวัฒนธรรมที่มีอยู่) และยังมีพ่อค้าหรือนายทุนที่ทำการติดต่อค้าขายกับเกษตรกรอยู่แล้วชักชวนให้เกษตรกรปลูกไม้ผลมากขึ้น (ปัจจัยผู้นำในการเปลี่ยนแปลง) โดยจะให้กล้าพันธุ์ ให้อุป และดูแลด้านการตลาดให้ (ปัจจัยต้นทุนของการเปลี่ยนแปลง) จึงทำให้เกษตรกรเห็นว่าในเมื่อต้นทุนการลงทุนต่ำ ค่าตอบแทนสูง อาจจะใช้เวลาบ้าง แต่ก็ให้ผลดีแก่ตน ทำให้เกษตรกรเริ่มหันมาปลูกไม้ผลกันมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ยังมีเกษตรกรหลายคนที่ยังปลูกพืชไร่แบบเดิมของตนอยู่ ซึ่งเป็นลักษณะของการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และเหตุที่ทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้ยังคงต่อต้านการเปลี่ยนแปลงก็เนื่องมาจากปัจจัยหลัก คือ การสาธิตผลประโยชน์ ที่แม้พวกเขาจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยการยอมรับการเปลี่ยนแปลง เหมือนกับเกษตรกรกลุ่มแรก แต่การสาธิตผลประโยชน์ที่เห็นตัวอย่างจากเกษตรกรพื้นล่างไม่ได้เป็นหลักประกันว่าการปลูกไม้ผลของพวกเขาจะได้ผลดีเช่นเดียวกับเกษตรกรพื้นล่าง อีกทั้งการปลูกไม้ผลจะต้องใช้เวลานานกว่าจะเห็นผล ในขณะที่เกษตรกรยังต้องทำการเพาะปลูกเพื่อการยังชีพและค้าขายอยู่ตลอด ถ้าผลตอบแทนที่ได้รับไม่คุ้มค่ากับเวลาและแรงงานที่เสียไป ก็จะเกิดผลเสียต่อเกษตรกร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หลายคนยังคงทำการปลูกพืชไร่ต่อไป แต่แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ถ้าพวกเขาได้เห็นถึงผลประโยชน์ที่เกษตรกรที่ปลูกไม้ผลกลุ่มแรกได้รับแล้วประเมินได้ว่าคุ้มค่ากับการเปลี่ยนแปลง ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดขึ้นได้ตามมา

ถึงแม้ภายหลังการสร้างถนนใหม่จะทำให้ชุมชนมีการปรับเปลี่ยนตนเองในหลาย ๆ ด้านที่ได้ส่งผลดีต่อชุมชน ทั้งในด้านความเป็นอยู่และการพัฒนาชุมชนที่ดีขึ้น แต่ในทางกลับกันการสร้างถนนก็ได้ส่งผลเสียต่อชุมชนเช่นกัน จากที่ได้กล่าวมาแล้วถึงการรับเอาวัฒนธรรมจากสังคมเมืองที่ทำให้ชุมชนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตน การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจที่ทำให้ชุมชนขาดความสามารถในการพึ่งพาตนเอง การเกิดระบบความสัมพันธ์ในเชิงธุรกิจที่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลดน้อยลง และการพึ่งพาสถิติศาสตร์น้อยลงที่ทำให้ระบบความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนเป็นผลมาจากการสร้างถนนใหม่ทั้งสิ้น

นอกจากนั้นการสร้างถนนใหม่ยังก่อให้เกิดการทำลายพื้นที่ป่าเพื่อจะทำการสร้างถนนอีกทั้งยังได้นำมาซึ่งความสามารถและความต้องการในการใช้ประโยชน์พื้นที่ทางการเกษตรที่เพิ่มขึ้นของชุมชน จากการทำไร่กะหล่ำแทนการทำไร่จริง ที่แม้จะใช้พื้นที่ได้นานกว่าแต่กลับใช้สารเคมีจำพวกยาฆ่าแมลงในปริมาณที่สูงมาก เมื่อฝนตกและเกิดการชะล้างหน้าดิน น้ำฝนก็ได้พัดพาเอาสารเคมีเหล่านี้ลงสู่แม่น้ำ เป็นผลให้สัตว์น้ำต้องตายไปเป็นจำนวนมากและยังทำให้แหล่งน้ำเกิดการเน่าเสียได้อีกด้วย และที่สำคัญได้ก่อให้เกิดปัญหาการบุกรุกทำลายป่าที่แผ่ขยายออกไปเป็นบริเวณกว้าง แม้ชุมชนจะวางแนวทางการจัดระบบการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้วก็ตาม แต่นั่นก็เป็นเพียงขั้นเริ่มต้นที่จะเห็นผลชัดเจนในอีก 5 ปีหรือ 10 ปี ข้างหน้า ในขณะที่ปัจจุบันคนในชุมชนยังคงยึดการทำไร่เป็นอาชีพหลักที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้เพียง 1-3 ปี อีกทั้งจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ปัจจุบันนี้ยังมีการเสาะหาพื้นที่ทำการเกษตรโดยการบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวนอยู่เรื่อยไป และผลกระทบที่เกิดการจากบุกรุกทำลายป่าก็มีให้เห็นจากจำนวนสัตว์ป่าที่ลดน้อยลง ผลผลิตจากป่าก็ลดน้อยลง ปริมาณน้ำฝนและน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติก็ไม่มากเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งยังเกิดปัญหาการพังทลายของหน้าดินที่ทำให้ใช้พื้นที่ทำการเกษตรได้น้อยลงไปอีก ซึ่งการที่ชุมชนได้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนไว้ แต่กลับบุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวนที่เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอยู่เรื่อยไป ก็ไม่ได้ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนและรอบ ๆ ชุมชนดีขึ้นได้ ดังนั้นจึงเป็นความจำเป็นที่เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรจะเข้ามาควบคุมดูแลพื้นที่ดังกล่าวในการจำกัดพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชนและมีมาตรการลงโทษที่เด็ดขาดสำหรับผู้ที่บุกรุกพื้นที่เขตป่าสงวน เพื่อจะได้รักษาป่าไม้ในพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติไว้และยังป้องกันผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมที่อาจจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นได้ในอนาคตถ้ายังมีการบุกรุกทำลายป่าอยู่อีก

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินภายหลังการสร้างถนนสายใหม่ตัดผ่านชุมชน สามารถสรุปข้อเสนอแนะได้ใน 3 ลักษณะคือ

- ข้อเสนอแนะต่อชุมชน
- ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานราชการ
- ข้อเสนอแนะในการศึกษาหรือวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1. สาเหตุหนึ่งของการขยายพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน เกิดจากสภาพดินในพื้นที่เพาะปลูกเสื่อมสภาพเร็ว เนื่องจากรูปแบบการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอยโดยการโค่น ฉาง และเผาป่า ทำให้พื้นดินบริเวณนั้น ไม่มีสิ่งปกคลุม และเกิดปัญหาการพังทลายของดินตามมาโดยที่เกษตรกร

ไม่มีความรู้ในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งปัญหาของการทำไร่กะหล่ำที่เกษตรกรใช้ยาฆ่าแมลงในปริมาณที่มาก ซึ่งจะเป็นตัวเร่งให้ดินเสื่อมสภาพเร็วและยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ใช้สารเคมีอีกด้วย ดังนั้น กลุ่มเกษตรกรควรมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องการป้องกันหรือแก้ไขการพังทลายของหน้าดิน รวมถึงความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องของการผลิตที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการใช้พื้นที่ทำการเกษตรให้คุ้มค่าและยาวนานที่สุด ตลอดจนสามารถลดการพึ่งพาการใช้สารเคมีในกระบวนการผลิต

2. การปลูกไม้ผลยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับเกษตรกรบ้านราษฎร์ภักดี ซึ่งทางกลุ่มเกษตรกรควรมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในการให้ความรู้ในเรื่องของระบบการผลิต ที่จะสลับซับซ้อนมากกว่าการปลูกพืชไร่ที่เกษตรกรเคยปฏิบัติมา นับตั้งแต่ชนิดของพืชที่ปลูก การสรรหากำพันธุ์ วิธีการปลูก การดูแลรักษา การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช จนถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการค้าในธุรกิจที่มุ่งเน้นการรวมกลุ่มเพื่อร่วมจัดการอย่างครบวงจรทั้งการผลิต การแปรรูป และการตลาด เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และลดการพึ่งพาจากกลุ่มนายทุนหรือนักธุรกิจจากภายนอก

3. จากการทำชุมชนไม่มีมาตรการที่ดีพอ ในเรื่องของการวางแผนครอบครัวและการคุมกำเนิด อีกทั้งยังเป็นความต้องการของแต่ละครอบครัวที่อยากจะมีลูกหลายคนเพื่อมาเป็นแรงงานในการทำเกษตร จึงส่งผลให้จำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก ในขณะที่พื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำการเกษตรกลับลดน้อยลง ดังนั้นทางหน่วยงานสาธารณสุขควรจะให้ความรู้ที่ถูกต้อง ซึ่งจนถึงความจำเป็นของการคุมกำเนิด และดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อควบคุมจำนวนประชากรในชุมชน เพราะมิฉะนั้นชุมชนจะต้องประสบกับปัญหาการเพิ่มของจำนวนประชากรที่มีมากเกินไปที่ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนจะรองรับได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อไปสู่งานด้านการพัฒนาที่จะดำเนินไปอย่างล่าช้าอีกด้วย

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานราชการ

1. หน่วยงานของกรมป่าไม้ควรจะไปดูแลพื้นที่เขตป่าสงวนที่อยู่ในความควบคุมดูแลของตน ดังเช่นพื้นที่เขตป่าสงวนในพื้นที่บ้านราษฎร์ภักดีที่ได้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก เหตุผลหนึ่งก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติให้คงอยู่ต่อไป ในขณะที่เข็วกันก็เพื่อเป็นการวางแผนทางในพฤติกรรมกรรมการทำการเกษตรของเกษตรกรในชุมชนให้ดำเนินไปอย่างถูกต้อง

โดยอาจจะมีการประสานงานกับหน่วยงานราชการหน่วยอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่จะช่วยส่งเสริมแนวทางการจัดการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ในงานพัฒนาชุมชนบ้านราษฎร์ภักดี รวมถึงชุมชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่น หน่วยงานควรเลือกคนที่เป็นคนท้องถิ่น หรือมีความคุ้นเคยกับคนในชุมชน หรืออย่างน้อยก็ควรจะมีวิถีชีวิตประเพณีของชุมชนนั้นบ้าง เพราะชุมชนเหล่านี้จะมีความรู้สึกแปลกแยกสูง มีความรู้สึกไม่ไว้วางใจเชื่อใจคนแปลกหน้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลถึงการเข้าพื้นที่ของเจ้าหน้าที่ที่จะเข้าไปพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ถ้าสามารถเลือกคนได้อย่างเหมาะสมจะทำให้การดำเนินงานพัฒนาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็ว

3. ในงานพัฒนาชุมชนทางหน่วยงานราชการควรมีวิธีการหรือแนวทางที่จะทำให้ชุมชนได้เห็นผลดีของการพัฒนานั้นในลักษณะของรูปธรรมให้มากที่สุด เพราะคนเหล่านี้มีการศึกษาน้อย ทำให้กระบวนการคิด การวิเคราะห์มีน้อย และการรับรู้ในลักษณะของรูปธรรมจะทำให้เกิดความเข้าใจและเกิดการยอมรับได้ง่ายกว่าการรับรู้ในลักษณะของนามธรรม

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. การที่ชุมชนมีการเปลี่ยนรูปแบบของการปลูกพืช จากการปลูกพืชไร่เริ่มเปลี่ยนมาเป็นการปลูกไม้ผลมากขึ้นนั้น ทั้งที่แต่ก่อนมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานด้านการเกษตรได้เข้ามาส่งเสริมให้ปลูกไม้ผล แต่กลับไม่มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น เหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกไม้ผลนั้น ก็เนื่องมาจากการที่เกษตรกรมีโอกาสดูรูปแบบการปลูกพืชของคนพื้นล่าง และได้รู้ถึงผลตอบแทนที่ได้รับทำให้เกิดการเลียนแบบ แสดงว่าการที่เขาได้เห็นและได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง อันจะส่งผลประโยชน์มาถึงตัวเขาทำให้เขาเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้น การศึกษาถึงแนวทางหรือวิธีการที่จะทำให้เกษตรกรเหล่านี้เกิดการยอมรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามแนวทางที่ได้รับการส่งเสริมนั้น จะสามารถช่วยในการวางแผนการดำเนินการในการพัฒนาชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนในหลาย ๆ อย่าง ก็มีการเปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลเนื่องมาจากการสร้างถนนใหม่ ซึ่งถ้ามีการศึกษาให้ลึกซึ้งจะทำให้ทราบถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนความพยายามของชุมชนที่จะสร้างไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนดั้งเดิมของคนอยู่ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของชุมชนนั้น ๆ เพื่อให้การวางแผนการพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด